

# Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 29.09.2004, sp. zn. Ts 42/2003

**Číslo:**

**Právní věta:**

**Soud:**

**Datum rozhodnutí:** 01.01.1970

**Spisová značka:**

**Číslo rozhodnutí:**

**Číslo sešitu:**

**Typ rozhodnutí:**

**Hesla:** Dokazování, Státní zástupci

**Předpisy:** 141/1961 Sb. § 2 odst. 5

**Druh:**

**Sbírkový text rozhodnutí:**

Č. 36

ZPRAVA O ANALÝZE A VYHODNOCENÍ ÚČINNOSTI NOVELY TRESTNÍHO  
ŘÁDU Č. 265/2001 Sb. VE VZTAHU K SOUDNÍMU ŘÍZENÍ  
(Trestní kolegium Nejvyššího soudu České republiky z 29. 9. 2004 sp. zn. Ts 42/2003)

OBSAH

I. Úvod

II. K jednotlivým okruhům průzkumu u okresních a krajských soudů

III. Poznatky z rozhodovací činnosti trestního kolegia Nejvyššího soudu

IV Závěr

I. ÚVOD

Zákonem č. 265/2001 Sb., kterým se mění zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony, došlo k rozsáhlé novelizaci trestního řádu, jež se šíří svého záběru téměř rovnala rekodifikaci. Vedle značného množství dílčích změn a doplnění došlo i k zásadním změnám některých stávajících zásad a institutů či zakotvení zcela nových procesních postupů. Novelizace se měla zaměřovat především na základní nedostatek předchozí právní úpravy, kterou byla přílišná složitost trestního řízení. Základním smyslem právní úpravy trestního řízení mělo být to, aby při respektování požadavku zákonnosti zajišťovala nejen odhalení, usvědčení a potrestání pachatele, ale aby se tak stalo co nejdříve po spáchání trestného činu. Největší zatížení přitom změněná právní úprava měla představovat právě pro soudy, a to zejména vzhledem k výraznému

přesunu dokazování z přípravného řízení do stadia řízení před soudem. Požadavky na změny byly podle důvodové zprávy návrhu novely tyto:

- výrazněji zjednodušit a zrychlit trestní řízení ve všech jeho stadiích,
- posílit význam stadia řízení před soudem na úkor přípravného řízení,
- posílit postavení státního zástupce při výkonu dozoru v přípravném řízení a při rozhodování v tomto stadiu řízení,
- v širší míře umožnit v procesní formě zachytit důkazy i v případech, kdy ještě nejsou podmínky pro stíhání konkrétní osoby,
- snížit finanční náklady, které stát na trestní řízení vynakládá (ať již ve formě odměn ustanoveným obhájcem, znalečného nebo svědečného pro opakovaně vyslýchané svědky, anebo nákladů na dlouhotrvající vazby),
- v oblasti řádných a zejména mimořádných opravných prostředků více respektovat stanoviska stran řízení a umožnit za přísně stanovených podmínek přístup k Nejvyššímu soudu cestou dovolání.

V zájmu informovanosti o praktické aplikaci některých aspektů této nové právní úpravy v porovnání s cíli předpokládanými a sledovanými novou úpravou předsedkyně Nejvyššího soudu České republiky uložila trestnímu kolegiu, aby připravilo analýzu a vyhodnocení účinnosti novely trestního řádu provedené zákonem č. 265/2001 Sb. ve vztahu k soudnímu řízení. Na základě pokynu předsedy trestního kolegia ze dne 1. 7. 2003, sp. zn. Ts 42/2003, poté členové kolegia provedli průzkum účinnosti citované novely (dále též jen „novela“), a to u všech krajských soudů a vždy nejméně u dvou až tří okresních soudů v obvodu příslušného krajského soudu, přičemž jeden z nich byl vždy okresní soud v sídle krajského soudu (v případě Městského soudu v Praze byl stanoven Obvodní soud pro Prahu 1). Pro větší konkrétnost a přehlednost analyzované problematiky byly předem vymezeny okruhy problémů, na něž se průzkum zaměřil, a to:

1. Dopad změny ustanovení § 2 odst. 5 tr. ř. zejména z hlediska aktivity stran při dokazování před soudem se zaměřením na postup státních zástupců a obhájců.
2. Aplikační praxe a problémy plynoucí z novelizace ustanovení § 8 odst. 2 až 5 tr. ř.
3. Dopad novelizace ustanovení § 17 tr. ř. z hlediska zatížení krajských a okresních soudů a skladba této agendy u krajských soudů.
4. Důsledky aplikace novelizovaného ustanovení § 28 tr. ř. pro soudní praxi.
5. Poznatky o využívání možnosti předpokládané ustanoveními § 37 odst. 2, 3 tr. ř. (zastupování několika obhájci).
6. Zkušenosti s aplikací úpravy podle ustanovení § 37a a § 40a tr. ř.
7. Zkušenosti s využíváním ustanovení § 44 odst. 2 tr. ř.
8. Nová úprava protokolu a protokolace v řízení před soudem.
9. Nová úprava doručování (§ 62 až § 64a tr. ř.).
10. Problematika nové úpravy vazeb. Rozhodování o vazbě v přípravném řízení. Rozhodování o vazbě v soudním řízení a celý komplex problémů s tím spojených (novelizovaná ustanovení § 67, § 68 tr. ř., lhůty vazby, nahrazení vazby apod.).
11. Dokazování - nová dikce ustanovení § 89 odst. 2 tr. ř., dopad novelizace ustanovení § 110a tr. ř.
12. Aplikace ustanovení § 129 tr. ř. zejména z hlediska lhůt a jejich dodržování.
13. Dopad aplikace ustanovení § 158, § 158a a § 160 tr. ř. na řízení před soudem. Změny ve vyšetřování (oddíl 2 a 3), zkrácené přípravné řízení - dopad těchto změn na řízení před soudem.
14. Řízení před soudem - ustanovení § 180 odst. 3 tr. ř. (v návaznosti na ustanovení § 2 odst. 5, § 203 a § 215 tr. ř.) a § 181 odst. 3 tr. ř. Předběžné projednání obžaloby - nejčastější důvody. Rozhodnutí podle § 188 odst. 1 písm. a) až f) tr. ř. zejména z hlediska aplikace novelizovaných částí.
15. Dokazování v hlavním líčení s důrazem na ustanovení § 211, § 212 a § 215 tr. ř.
16. Aplikace nové úpravy odročení hlavního líčení (§ 219 tr. ř.).
17. Řízení o odvolání (řízení u soudu prvního stupně, řízení u odvolacího soudu a jeho rozhodnutí se zaměřením na uplatňování posíleného apelačního principu).
18. Dovolání - řízení u soudu prvního stupně (§ 265h tr. ř.).
19. Řízení proti uprchlému - ustanovení § 306a tr. ř.

20. Zjednodušené řízení před soudem (frekvence, důvody ve vazbě na ustanovení § 179a odst. 1 písm. a/, b/ tr. ř., dokazování před soudem – ustanovení § 314d tr. ř.).

21. Trestní příkaz – dopad novely na frekvenci tohoto způsobu vyřízení věci. 22. Podmíněné zastavení trestního stíhání a schválení narovnání.

Poznatky relevantní z hlediska průzkumu byly získávány z trestních spisů, pohovory se soudci krajských a okresních soudů a s předsedy a místopředsedy krajských a okresních soudů, ze statistických údajů o vyřizování soudních agend, jakož i ze zkušeností členů trestního kolegia.

Pro úplnost byla pak analýza účinnosti novely doplněna o závěry trestního kolegia Nejvyššího soudu vztahující se k jeho vlastní rozhodovací činnosti v řízeních o mimořádných opravných prostředcích – dovolání a stížnosti pro porušení zákona.

Trestní kolegium Nejvyššího soudu po projednání a zhodnocení získaných poznatků dospělo k následujícím závěrům:

## II. K JEDNOTLIVÝM OKRUHŮM PRŮZKUMU U OKRESNÍCH A KRAJSKÝCH SOUDŮ

1. Dopad změny ustanovení § 2 odst. 5 tr. ř. zejména z hlediska aktivity stran při dokazování před soudem se zaměřením na postup státních zástupců a obhájců.

Z důvodové zprávy:

Změnou tohoto ustanovení bylo sledováno posílení postavení stran zejména v řízení před soudem, a to prostřednictvím nové formulace zásady zjištění skutkového stavu bez důvodných pochybností, podle níž mají strany v řízení před soudem nejen navrhopvat, ale také předkládat důkazy, které zásadně mají i provádět. Zůstala zachována zásada, že orgány činné v trestním řízení postupují tak, aby byl zjištěn skutkový stav věci, o němž nejsou důvodné pochybnosti, a to v rozsahu, který je nezbytný pro jejich rozhodnutí. Nově se však rozlišuje jejich činnost v přípravném řízení, kde je plně zachována zásada vyhledávací zaměřená na zjišťování okolností svědčících ve prospěch i v neprospěch obviněného, zatímco v řízení před soudem je zvýrazněna role stran obžaloby a obhajoby. Povinnost prokazovat vinu obžalovaného v řízení před soudem má být přesunuta na orgán obžaloby. Procesní postavení základních stran v řízení před soudem – na jedné straně státního zástupce a na druhé straně obviněného s obhájcem – je zásadně rovné, a to rovné v právech, nikoliv v povinnostech (strana obhajoby nezná a nemůže mít v trestním řízení povinnost prokazovat svou nevinu). Soudu pak měla zůstat úloha řídit projednávání obžaloby v hlavním líčení tak, aby trestní řízení včetně činnosti stran probíhalo v souladu se zákonem, přičemž do dokazování při dostatečné aktivitě stran má zasahovat Zásadně jen v tom rozsahu, aby řízení vedlo ke správnému a spravedlivému rozhodnutí. Z těchto hledisek mu však zákon ponechal povinnost, aby v rozsahu potřebném pro své rozhodnutí dokazování doplnil, pokud strany neprovedou úplné dokazování, aby mohl ve věci spravedlivě rozhodnout.

Nová judikatura:

č. 15/2003-11. Sb. rozh. tr. – Zahájení trestního řízení podle § 158 odst. 3 tr. ř.: sepsáním záznamu o zahájení úkonů trestního řízení, jakož ani zahájení trestního stíhání podáním návrhu na potrestání soudu podle § 3146 odst. 1 tr. ř.: nemají účinky sdělení obvinění ve smyslu ustanovení § 12 odst. 11 tr. ř. Takové účinky nastávají až doručením návrhu na potrestání obviněnému. Jde-li o trestné činy trvající nebo hromadné, na něž nedopadá zásada vyplývající z ustanovení § 12 odst. 12 tr. ř.; a pachatel v trestné činnosti pokračuje před tím, než je mu návrh na potrestání doručen, soud musí rozhodnout i o těch částech skutku spáchaných do této doby, byť nejsou popsány v návrhu na potrestání.

V případech, kdy se pachatel dopouští trestné činnosti formou pokračování v trestném činu ve smyslu ustanovení § 89 odst. 3 tr. zák., může soud s ohledem na ustanovení § 12 odst. 12 tr. ř. považovat za skutek, který je vymezen žalobním návrhem (§ 220 odst. 1 tr. ř. § I 79d tr. ř.), jen ty z dílčích útoků, které jsou v tomto návrhu popsány.

Převážná většina vyjádření okresních i krajských soudů vyzněla tak, že se aktivita stran, jmenovitě státních zástupců a obhájců, oproti stavu před účinností novely trestního řádu nikterak výrazně nezměnila.

Pouze v malém počtu případů soudy konstatovaly (např. Okresní soud v Karlových Varech, Okresní soud v Sokolově, Okresní soud v Trutnově, Okresní soud v Písku), že došlo k výraznému zvýšení aktivity stran při dokazování před soudem, že jména pak státních zástupců a obhájců. Jak obhájci, tak zejména státní zástupci navrhuji provádění důkazů výslechy svědků, na výzvu soudu provádějí důkazy, eventuálně obhájci předkládají znalecké posudky vypracované na jejich žádost. Naopak druhým extrémem jsou případy zmíněné např. u Okresního soudu Plzeň-město, v kterých státní zástupce odmítl zajistit opatření důkazů, jejichž provedení bylo ve prospěch obžaloby, a na výzvu soudu reagoval obsáhlým právním výkladem, v němž vyložil důvody, proč není povinen postupovat ve smyslu výzvy soudu. U Okresního soudu Brno-venkov pak předseda senátu použil vůči státnímu zástupci postup podle § 66 odst. 3 tr. ř. právě z toho důvodu, že státní zástupce odmítl provádět důkazy, které podporovaly obžalobu.

Soudci při osobním pohovoru často zmiňovali, že účinnost novelizovaného ustanovení § 2 odst. 5 tr. ř. do značné míry závisí na přístupu konkrétní osoby soudce, státního zástupce a obhájce. U soudců s dlouholetou praxí je mnohdy prakticky nezměněný průběh řízení před soudem ovlivněn i tím, že jejich dlouhodobě dominantní postoj při vedení procesu je natolik zažitý, že nedávají ani prostor k projevení aktivity procesních stran.

Pokud jde o aktivitu státních zástupců, ta je nejčastěji odvislá od jejich profesionálních a osobních kvalit. Vedle státních zástupců, kteří prokázání viny obviněného pokládají za věc „profesionální cti“, vystupují též státní zástupci, u nichž je často patrné, že nejsou schopni klást otázky svědkům k objasnění základních skutečností nutných pro rozhodnutí a už vůbec nejsou schopni provést výslech svědka či znalce. Aktivita a vystupování státních zástupců je často závislá též na tom, zda je u hlavního líčení přítomen státní zástupce, který věc tzv. dozoroval v přípravném řízení a podal obžalobu, či nikoliv. Z praxe soudů lze dovodit, že státní zástupce, který věc vedl od počátku trestního řízení, je mnohem aktivnější v rámci dokazování než ten, který se s věcí seznámil teprve krátce před konáním hlavního líčení. Ze zkušeností soudů bohužel vyznívá, že možnost vést určitou věc od počátku většinou státní zástupci nemají a obvykle se u téže věci střídají (v jedné z konkrétně prověřovaných trestních věcí vystupovali dokonce čtyři státní zástupci). Velmi častá neochota k aktivnějšímu vystupování státních zástupců má podle názoru většiny soudů základ ve formulaci ustanovení § 2 odst. 5, věty šesté, tr. ř. Stanoví-li se v předchozích částech tohoto ustanovení, že v řízení před soudem státní zástupce a obviněný mohou na podporu svých stanovisek navrhopvat a provádět důkazy a že státní zástupce je povinen dokazovat vinu obviněného, pak ani to podle § 2 odst. 5, věty šesté, tr. ř. nezbavuje soud povinnosti, aby sám doplnil dokazování v rozsahu potřebném pro své rozhodnutí. Toto znění zákona znamená, že soud nese i nadále odpovědnost za výsledek řízení a že nedostojí-li státní zástupce své povinnosti, učiní potřebné úkony soud sám. Podle vyjádření Okresního soudu v Táboře pak zcela absentuje provádění důkazů navržených již v obžalobě státními zástupci s odkazem na ustanovení § 180 odst. 3 tr. ř. a § 203 odst. 1 tr. ř., která státní zastupitelství vykládá tak, že provádění důkazů státním zástupcem se omezuje pouze na důkazy navržené při hlavním líčení.

Podle názoru trestního kolegia Nejvyššího soudu je uvedený názor státního zastupitelství patrně ovlivněn výkladovým stanoviskem Nejvyššího státního zastupitelství ze dne 12. 3. 2002 č. 7/2002 Sbírky výkladových stanovisek Nejvyššího státního zastupitelství. V něm se na jedné straně apeluje na aktivní a iniciativní přístup státních zástupců již při návrzích na provedení důkazů a posléze při provádění důkazů podporujících obžalobu, ale na druhé straně se vymezuje okruh úkonů, ohledně nichž státní zástupce nemůže vyhovět výzvě předsedy senátu, pokud mu s odkazem na ustanovení § 203 odst. 1, věta druhá, tr. ř. ve spojení s ustanovením § 180 odst. 3 tr. ř. provedení takového úkonu uložil. Trestní kolegium Nejvyššího soudu nepovažuje za správné ani odpovídající zákonu, aby byl jakkoliv omezován okruh důkazů nebo úkonů, jejichž provedení může předseda senátu uložit státnímu zástupci podle § 203 odst. 1 tr. ř. s odkazem na ustanovení § 180 odst. 3 tr. ř., jestliže jde o

důkazy a úkony, které podporují obžalobu, bez ohledu na to, zda a kdy (již v obžalobě nebo až u hlavního líčení) jejich provedení státní zástupce navrhl.

Soudci okresních soudů v obvodu působnosti Krajského soudu v Českých Budějovicích poukazovali též na to, že státní zástupci před podáním obžaloby či návrhu na potrestání tzv. nelustrují, takže v důsledku toho pak dochází třeba i k tomu, že na téhož obviněného je v průběhu jediného týdne podáno hned několik obžalob či návrhů na potrestání. Ke spojení takových věcí ke společnému projednání a rozhodnutí pak dochází až v řízení před soudem, pokud ovšem je takové spojení ještě možné.

Možnost obviněného navrhopat a provádět důkazy na podporu svého stanoviska se projevuje rovněž v menší míře, než by se dalo očekávat. V drtivé většině případů se tato možnost posílení účinnosti obhajoby mívá svým účinkem, neboť obhájci se omezují na navrhování důkazů, aniž by si je sami vyhledali a se souhlasem soudu provedli. Nejčastějším případem využívání práva navrhopat a provádět důkazy je ze strany obhájců předkládání oponentních znaleckých posudků ve věcech dopravních nehod; nikoliv vždy však v těchto věcech obhájci využívají své oprávnění, aby znalce sami vyslechli. Krajský soud v Českých Budějovicích má za to, že činnost obhájců je aktivnější než činnost státních zástupců, Okresní soud v Táboře pak uvedl, že aktivita obhájců je, až na malé výjimky, odvozována i od toho, zda jde o obhájce zvoleného či obhájce ustanoveného.

Ze strany soudů se přitom projevuje tlak na přenesení odpovědnosti za výsledek procesu na státního zástupce, který by měl podle názorů soudců nést důkazní břemeno. Praktické poznatky při požadavcích soudů na zvýšení aktivity státních zástupců narážejí i na legislativní bariéry. Nejsou vytvořeny odpovídající právní předpoklady k tomu, aby státní zástupce byl oprávněn předvolat či předvést k soudu osobu, kterou navrhuje vyslechnout jako svědka. Totéž vyplývá i z vyjádření Obvodního soudu pro Prahu 1, podle něhož v konkrétní věci obvodní státní zástupkyně odkázala na již shora zmíněné výkladové stanovisko Nejvyššího státního zastupitelství, kde se uvádí, že státní zástupce nemůže vyhovět výzvě předsedy senátu, pokud mu s odkazem na ustanovení § 203 odst. 1 tr. ř. ve spojení s ustanovením § 180 odst. 3 tr. ř. uloží zajištění přítomnosti osoby u hlavního líčení. Podle názoru soudců Okresního soudu v Ostravě navíc stávající zákonná díkce ustanovení § 2 odst. 5 tr. ř. ukládá soudci roli osoby, která má zájem na výsledku procesu. Soudcová aktivní činnost v hlavním líčení mnohdy negativně působí na přítomnou veřejnost a stejně tak na obviněného, který z toho může dovozovat i osobní zaujatost soudce. Zástupce státu, který je povinen dokazovat vinu obviněného, bývá nezřídka pasivní, obhájce z taktických důvodů nenavrhuje výslech žádných svědků ani provedení jiných důkazů, přičemž v situaci, kdy obžaloba je neudržitelná, soudce začíná sám provádět dokazování, které zpravidla směřuje k „podržení“ obžaloby. Tato povinnost soudu vyplývající z poslední věty ustanovení § 2 odst. 5 tr. ř. nevede k očekávanému kontradiktornímu řízení, ale k „dotahování“ jednotlivých kauz soudem. Soudce by měl zajistit obviněnému spravedlivý proces, ale neměl by být zainteresován na jeho výsledku, tento zájem by měl mít především státní zástupce.

Více soudů dává v úvahu různé alternativy úpravy poslední věty ustanovení § 2 odst. 5 tr. ř. de lege ferenda tak, aby se nejednalo o povinnost soudu doplňovat dokazování (např. při nečinnosti procesních stran), ale jen o možnost, aby soud opatřil a provedl další než navrhované důkazy. Jde tedy o to, učinit další krok k přesunu důkazního břemena na obžalobu.

### III. POZNATKY Z ROZHODOVACÍ ČINNOSTI TRESTNÍHO KOLEGIA NEJvyššíHO SOUDU

Zavedení institutu dovolání představuje zásadní krok v systému mimořádných opravných prostředků. Nepochybně tím došlo k posílení principu rovnosti procesních stran a především k umožnění jejich přístupu vlastním opravným prostředkem k Nejvyššímu soudu. Potřeba zavedení nového mimořádného opravného prostředku je ještě více akutní s ohledem na důsledky vyplývající z nálezu Ústavního soudu ve vztahu ke kasačnímu oprávnění Nejvyššího soudu v řízení o stížnosti pro porušení zákona (viz nálezu Ústavního soudu uveřejněný pod č. 424/2001 Sb.).

S ohledem na dosavadní poznatky aplikační praxe lze konstatovat, že judikatura se ustálila na závěru, podle něhož dovolání umožňuje oběma hlavním procesním stranám namítat zásadní procesně právní a hmotně právní pochybení taxativně vypočtených soudních rozhodnutí, která byla podrobena přezkumu již v řádném opravném řízení. Dosavadní praxe Nejvyššího soudu jako soudu dovolacího přitom důsledně vychází ze zásady, že trestní řízení je založeno na principu dvouinstančnosti, na existenci toliko dvou plných skutkových instancí. Dovolání tedy nepředstavuje žádnou další (třetí) skutkovou instanci a námitky vztahující se primárně ke skutkovým zjištěním (např. neúplnost skutkových zjištění, vadné hodnocení důkazů atd.) nepředstavují žádný z dovolacích důvodů taxativně uvedených v ustanovení § 265b tr. ř. V tomto směru je rozhodovací praxe Nejvyššího soudu zcela jednotná a částečně byla shledána opodstatněnou též Ústavním soudem (viz např. usnesení ze dne 24. 4. 2003, sp. zn. III. CS 732/02).

Zejména v počátcích účinnosti novely se Nejvyšší soud musel poměrně často zabývat otázkou přípustnosti dovolání. V tomto směru je třeba odkázat na judikáty uveřejněné pod č. 31/2002 Sb. rozh. tr., č. 22/2003 Sb. rozh. tr. a č. 25/2003 Sb. rozh. tr.

Největším úskalím dosavadní aplikační praxe se jeví otázka výkladu jednotlivých dovolacích důvodů, zejména pak dovolacího důvodu uvedeného v ustanovení § 265b odst. 1 písm. g) tr. ř.

Pokud jde o výklad dovolacího důvodu spočívajícího v tom, že obviněnému byl uložen trest odnětí svobody na doživotí (§ 265b odst. 2 tr. ř.), lze odkázat na rozhodnutí velkého senátu trestního kolegia Nejvyššího soudu, jež bylo publikováno pod č. 58/2003 Sb. rozh. tr.

K výše již výše zmiňovanému problému vztahujícímu se k výkladu ustanovení § 265b odst. 1 písm. g) tr. ř. (dovolací důvod spočívající v tom, že „rozhodnutí spočívá na nesprávném právním posouzení skutku nebo na jiném nesprávném hmotně právním posouzení“) je třeba uvést, že dosavadní rozhodovací praxe Nejvyššího soudu vychází z toho, že tento dovolací důvod se týká nesprávné aplikace zákonných znaků skutkové podstaty trestného činu na zjištěný skutkový stav, jímž je dovolací soud vázán, popřípadě nesprávné aplikace jiných norem hmotného práva (např. předpisů občanského práva, obchodního práva). Jiné nesprávné hmotně právní posouzení může spočívat i v porušení zásad o vztahu souhrnnosti při ukládání trestu.

V této souvislosti dovolací soud musí poukázat na mnohdy nízkou kvalitu rozhodnutí soudů jak při formulaci tzv. skutkové věty rozhodnutí (rozsudku), tak i odůvodnění vztahujícího se ke skutkovým zjištěním. Skutková věta obsažená ve výrokové části rozsudku ani ve spojitosti s příslušnou částí odůvodnění mnohdy neobsahuje vyjádření všech skutkových okolností vyžadovaných použitou právní kvalifikací skutku.

Některé poznatky dále svědčí o tom, že i přes povinné zastoupení obviněného obhájcem při podání dovolání nejsou vždy naplněny zákonem vyžadované obsahové náležitosti. K tomu srov. judikát pod č. 25/2003 Sb. rozh. tr.

Dále je potřeba zdůraznit, že Nejvyšší soud důsledně trvá na požadavku, aby nejen napadené rozhodnutí jako celek bylo podrobeno řádnému opravnému řízení, ale aby takovému přezkumu na podkladě řádného opravného prostředku byl podroben i ten výrok, jenž je konkrétně napaden podaným dovoláním (tento závěr je obsažen v již uvedeném rozhodnutí publikovaném pod č. 22/2003 Sb. rozh. tr.). S tímto právním názorem se rovněž ztotožnil i Ústavní soud (např. v usnesení ze dne 18. 11. 2003, sp. zn. I. ÚS 660/02).

Z dosavadní praxe dovolacího soudu se však jeví potřebným novelizovat institut dovolání, a to zejména v oblasti výčtu dovolacích důvodů. V úvahu přichází především zavedení dalších dovolacích důvodů spočívajících v tom, že v opravném řízení byl porušen zákaz reformationis in peius, a dále že soud nižšího stupně nerespektoval závazný právní názor vyslovený nadřízeným soudem v rozhodnutí o opravném prostředku. U soudců trestního kolegia Nejvyššího soudu převažuje názor, podle něhož není vhodné zavádět dovolací důvod (resp. rozšiřovat v tomto smyslu dosavadní formulaci dovolacího důvodu podle § 265b odst. 1 písm. g) tr. ř.), který by umožňoval jakkoli přezkoumávat skutkový stav věci, popřípadě hodnotit zákonnost a úplnost provedeného dokazování. V opačném případě totiž hrozí, že se Nejvyšší soud stane další skutkovou instancí, jak tomu nasvědčuje obsah dosud podávaných dovolání, která jsou nejčastěji odmítána podle § 265i odst. 1 písm. b) tr. ř. právě proto,

že se dovolatelé domáhají jiného skutkového stavu, odlišného hodnocení důkazů či provedení dalších důkazů. Je třeba spíše hledat cesty a způsoby, jak zkvalitnit řízení u soudů prvního a druhého stupně, aby se Nejvyšší soud v řízení o dovolání mohl soustředit skutečně na to, co je jeho posláním, tj. zejména sjednocovat judikaturu řešením závažných právních, nikoliv skutkových otázek a dbát o zákonnost trestního procesu odstraňováním některých nejzávažnějších procesních vad. Případné nejzávažnější skutkové nedostatky – k nimž by ovšem při dostatečné aktivitě stran a v rámci dvoustupňového řízení nemělo docházet – by bylo vhodnější řešit rozšířením a poněkud jiným pojetím důvodů obnovy řízení (zvláštním důvodem obnovy řízení by např. mohlo být i to, že soud neprovedl zásadní důkaz nezbytný pro rozhodnutí o vině, který strana již navrhovala).

Celkově lze hodnotit institut dovolání pozitivně, a to jak s přihlédnutím k naplnění již výše uvedených důvodů jeho zavedení, tak i s ohledem na to, že Nejvyšší soud získává dostatečný přehled o rozhodovací praxi nižších soudů.

Lze dále konstatovat, že zavedení institutu dovolání a dosavadní zkušenosti s jeho uplatňováním podle názoru trestního kolegia Nejvyššího soudu dostatečně ospravedlňují úvahy o možném zrušení stížnosti pro porušení zákona. Odstranění tohoto kontroverzního mimořádného opravného prostředku je za současného stavu společnosti i justice již na místě, zejména, pokud budou naznačeným způsobem rozšířeny dovolací důvody, popř. i důvody obnovy řízení.

#### IV ZÁVĚR

Základním cílem novelizace trestního řádu ve stadiu řízení před soudy provedené zákonem č. 265/2001 Sb. bylo, jak plyne z důvodové zprávy, výrazněji zjednodušit a zrychlit trestní řízení ve všech jeho stádiích, posílit význam řízení před soudem na úkor přípravného řízení a v oblasti řádných a zejména mimořádných opravných prostředků více respektovat stanoviska stran řízení a umožnit za přísně stanovených podmínek přístup stran ve své věci k Nejvyššímu soudu. Zda a do jaké míry se tyto cíle povedlo novelizací naplnit, plyne ze zjištění a závěrů a konstatování soudů v jednotlivých oblastech, které byly předmětem průzkumu. Obecně lze konstatovat, že soudy akceptovaly potřebu změn v trestním řízení a ztotožnily se s celkovým směřováním změn v trestním řízení, které tato novelizace s sebou přináší. Jde zejména o posílení kontradiktornosti řízení a s tím související přenesení těžiště dokazování před soud, tlak na větší aktivitu stran, posílení apelačního principu v odvolacím řízení, ale i zavedení zjednodušeného řízení v tzv. bagatelních věcech, omezení stížnosti pro porušení zákona a zavedení dovolání jako mimořádného opravného prostředku, který je v rukou stran, ale rovněž novou úpravou protokolu a způsobem protokolace.

Je samozřejmé, že novela přináší s sebou, jako každá výraznější legislativní změna, množství otázek a výkladových problémů. Tyto otázky jsou postupně řešeny obecně praxí soudů a ve značném rozsahu přímo judikaturní činností Nejvyššího soudu. O tom konec konců svědčí i jednotlivé kapitoly zprávy, které aktuální judikaturu obsahují.

I přes toto celkem pozitivně vyznívající hodnocení novelizace nelze nevidět, že některé změny, které sebou novela přinesla, nepřispívají ke splnění cílů, které si dala, a ve svých důsledcích často působí proti těmto cílům. V tomto smyslu lze za problematickou označit úpravu obsaženou v § 2 odst. 5 tr. ř. Smyslem právě této nové úpravy mělo být posílení kontradiktornosti řízení a zvýšení aktivity stran, zejména státního zastupitelství. Formulace posledních tří vět tohoto zákonného ustanovení je však vnitřně rozporná, když na jedné straně zdůrazňuje, že státní zástupce je povinen dokazovat vinu obžalovaného (v řízení před soudem), na druhé straně ve vztahu k němu zákon uvádí stejně jako u obviněného (u něhož je to však pochopitelné) pouze oprávnění, aby na podporu svých stanovisek navrhoval a prováděl důkazy. Obviněnému samozřejmě toto oprávnění jako povinnost uložit nelze, není však důvod, aby toto oprávnění jako povinnost nebylo uloženo státnímu zástupci. Roli státního zástupce v řízení před soudem pak ještě víc zatemňuje poslední věta tohoto zákonného ustanovení, která zavazuje soud, aby sám doplnil dokazování v rozsahu potřebném pro své rozhodnutí. Soud se tak dostává, jak na to poukazují v podstatě shodně všechny soudy, u kterých byl průzkum prováděn, do role dalšího protihráče obviněného, jehož snahou je obviněného usvědčit a ne objektivně a po

právu rozhodnout věc. Nepochybně musí být takto vnímán alespoň ze strany obviněného a obhajoby. Tento základní rozpor se pak promítá i do dalších ustanovení trestního řádu, jako je ustanovení § 180 odst. 3, § 203 ale rovněž částečně § 215 odst. 2 tr. ř.

Další problematickou částí novely trestního řádu se jeví být nová úprava vazebního řízení. Především úprava trvání vazby a rozhodování o ponechání obviněného ve vazbě. Úprava je totiž zatížena neúměrným množstvím lhůt, rozhodnutí a opravných prostředků, což vede často k duplicitě v rozhodování při přezkumu, zda trvají nadále důvody vazby, zejména duplicitě při tzv. obligatorním rozhodování o této otázce a rozhodování z podnětu obviněného. V důsledku této úpravy, jakož i v důsledku toho, že novela nechala bez povšimnutí ustanovení § 141 odst. 1 tr. ř. a v návaznosti na rozhodování Ústavního soudu v těchto otázkách, nejsou výjimečné případy, kdy v poslední instanci někdy i ve věcech, kde v prvním stupni rozhoduje okresní soud, o otázce vazby rozhoduje Nejvyšší soud. Dochází ke zbytečnému prodlužování řízení, trestní spis putuje mezi jednotlivými instancemi a v meritu věci se nerozhoduje. Ve skupinových věcech pak může dojít a dochází i k tomu, že v průběhu rozhodování o otázce vazby u jednoho spoluobviněného končí běh vazební lhůty u dalších spoluobviněných, přičemž soud, který má o této otázce rozhodnout, nemá spis k dispozici. Hrozí neustále překročení lhůty, ve které má být podle zákona rozhodnuto o dalším trvání vazby. Podle našeho názoru by řízení o otázce vazby mělo být výrazně zjednodušeno a zejména, pokud se věc nachází ve stadiu odvolacího řízení, mělo by být rozhodování o vazbě pouze jednoinstanční. Je totiž v rozporu s logikou, aby za situace, kdy v meritu věci odvolací soud rozhoduje s konečnou platností (s výjimkou mimořádného opravného prostředku), zákon připouštěl řádný opravný prostředek do jeho rozhodnutí, které má povahu dočasného procesního opatření.

Nová úprava protokolace byla obecně přijata kladně. Nelze se však neztotožnit s námitkami, které vznesly v průběhu průzkumu soudy, že totiž nejsou vytvořeny dostatečné technické a zejména personální podmínky pro to, aby tato technika protokolace byla efektivní. Máme na mysli zejména nedostatek kvalifikovaného personálu – protokolujících úřednic – z důvodů, které plynou ze závěrů uvedených v tomto bodu průzkumu.

Nejednoznačně vyznívá účinek novelizace z hlediska závěru posílit apelační princip. Ze statistických údajů, které má Nejvyšší soud k dispozici, plyne, že zejména v nejzávažnějších trestních věcech (§ 17 tr. ř.) byla v odvolacím řízení v roce 2002 tendence obrácená. Samotné soudy se k této otázce vyjadřují rozporuplně podle toho, zda se jedná o soud I. nebo II. stupně.

Posledním problémovým okruhem je úprava § 44 odst. 2 tr. ř. Tato úprava měla nejen posílit postavení poškozeného, ale i urychlit řízení ve věcech, ve kterých figuruje větší množství poškozených. Z důvodů, které plynou ze závěru průzkumu k tomuto bodu, se úprava zřejmě neosvědčuje. Ustanovování tzv. společných zmocněnců je problematické, domluva mezi poškozenými, kteří se často vzájemně ani neznají, není příliš reálná. Na to navazuje i problém s doručováním a často velice složitým zjišťováním adres poškozených. U rozsáhlých trestních věcí s větším množstvím poškozených tato agenda soudy neúměrně zatěžuje. Je otázka, zda by adhézní řízení nemělo být ponecháno víc na iniciativě poškozených, a zda by v těchto věcech nešlo vyrozumívat poškozené o možnosti připojit se s nárokem na náhradu škody prostřednictvím oznamů na soudní desce, případně v kombinaci s nějakou formou veřejné vyhlášky např. v tisku.